

2. A vasárnap nem a legjobb időpont ezekre a rendezvényekre, amit az is bizonyít, hogy 39 meghívó ment ki, de a 3 helybeli iskolai szakkör képviselőin kívül csak 3 községből jöttek vendégek. Nehéz ügy, mert a pedagógusokat tanítási időben nem engedik el, a vakáció meg – vakáció, a vasárnap meg – vasárnap.

3. Ennek eredménye lett, hogy résztvevők aránya éppen fordított volt: 36 szakköri tag „mutakozott be” 6 vendégnek, holott az lett volna az egészséges, ha hatan ismertették volna a szakkör tevékenységét harminchatnak.

4. A gondokról szinte alig esett szó, pedig vannak. A fejlődést jobban szolgálhatja ezek emlegetése és megvitatása, mint csak az eredmények fősorolása.

5. Legjobban talán az hiányzott, hogy csak tényeket hallhattak a vendégek, de arról vajmi keveset, *hogyan, milyen módszerrel* érik el eredményeiket. A vendégek fejében bizonyára motoszkáltak ilyen gondolatok, de – nyilván illendőségből – nem tettek föl erre vonatkozó kérdéseket, pedig valószínűleg az érdekelte volna őket igazán, és a mozgalom is ezzel nyert volna még többet.

Az elgondolkoztató tapasztalatokat így hát maguk a rendezők gyűjtötték össze. Valóban ritka dolog, hogy valami első nekifutásra tökéletesre sikerüljön, de éppen a tapasztalatok *összinté* összegezése a biztosíték, hogy a jövőben hasznosabban folytatódják a különben jó elgondolású akciók.

K. S.

Történelmi emlékek a Pécs melletti Jakab-hegyen

Pécs város közvetlen szomszédságában, a Nyugati-Mecsek legmagasabb részén, a 602 m magas Jakab-hegyen a közelmúltban kezdték meg egy Árpád kori kolostor romjainak feltárását. A kedvező természeti adottságok következtében ezen a területen már az i. e. második évezred közepén kora vaskori illír nép települt le. Az i. e. VII. század körül a kelet felől beözönlő nomád népek elleni védekezésül az illír lakosság nagy földvárát épített menedékkül. Ezeket természetkezési helyül is használták, amit a nemrégiben feltárt halomsírok is igazolnak.

I. e. 400 körül az illíreket kiszorítják a kelták, akiknek La Tène kultúráját – néha a rátelepült római leletekkel együtt – a hegy keleti részén, az ürögi völgyben is megtalálhatjuk. A hegyek közé rejtett földvárak, sáncok nemcsak az időjárás viszontagságai, hanem a fenyegető ellenség ellen is menedéket nyújtottak.

Az önálló törzsekre különülő kelták fatusas jellegű településeiken fejlett gazdasági életet éltek. Az állattenyésztést, az anyag- és fémművességet, a fegyverkészítés fortélyait, nemkülönböztetve a négykerékű kocsik készítését tőlük tanulták a rómaiak. Van olyan vélemény is, hogy tőlük vették át Pécs ősi *Sopianae* nevét.

A Jakab-hegyen a honfoglalás után remeték éltek az általuk kivájt barlangokban mindaddig, amíg Bertalan pécsi püspök a XII. század elején a tetőn, a kelta sáncokon belül kolostort nem épített számukra. Érdekesen emlékezik meg e történelmi tényről Baranya történetírója, Haas Mihály: „A közép századok, mint a szerzetes társulati szellemek kora, honunkban csak ezen egy rendet (ti. a pálosokat) hozták létre. Midőn ugyanis 1215-ben remete Sz. Pál ereklyéje Egyiptomból honunkba áthozatott, a tiszteletére Buda tájain templom építtetett, bizonyos esztergomi Őzséb nevű ajtatos férfiú több társrokonával, ama szent férfit életével követendő a világ zajától elvonult, és Pécs táján magános szemlélődő életet élt: először ugyan bizonyos rendezett szabály nélkül, mígnem 1225-ben Bertalan pécsi püspök egyesíté őket a Patacsra fölötti vadregényes hegyen azon kolostorban, amelyet számukra alapított. Szabályokkal látta el először őket. 1317-ben XII. János Pápa e rendet mint egyházi társulatot megerősíté, Achilles és László pécsi püspök pedig szép jószágokkal ajándékozta meg a rendet. Ezentúl mindinkább kezdett elterjedni s rendez kolostorokat építeni, azokra különösen vadregényes lájakat szemelvén ki. Foglalkozásuk szemlélődés, a vad tájak kiessé tétele, *a hegyvédéki lakosok oktatsa és lelki ellátása volt, mire nézve zárdáik a körülterülő vidék ifjainak nevelésére iskolákat nyitottak.* És három század folytában szakadatlanul tudta fegyelmli szigor és változatlan szerzeti jellem föntartásával a közbecsülést nemcsak megérdemelni, de nevelni is.”

Hazánkban tehát már az Árpádok korában is működtek az úgynevezett kolostori iskolák, amelyek a „hegyvidéki lakosok” tanítását és gondozását ellátták. Bertalan pécsi püspök annyira szerette a pálosokat, az egyetlen magyar eredetű szerzetesrendet, hogy egy malmot vett számukra a Jakab-hegy alatti Ürögben, és két szőlő is a birtokukba került.

1334-ben a rablók garázdálkodása miatt a szerzetesek a jakab-hegyi kolostorból a hegy déli lábánál elterülő Patacsra költöztek, ahol Albert fia Kelemen, a pécsi püspök jobbágya rendelkezésükre bocsátotta az általa építtet Boldogságos Szűz-egyházat. Később azonban visszatérhetek Jakab-hegyre, mert a pápai tizedjegyzék az ürögi papot a jakab-hegyi kolostor pálos szerzeteseitől megkülönböztetve említi. Kiváltságaikat 1369-ben I. Lajos király tüzetesen felsorolta és megerősítette. 1533-ban Szapolyai János

A jakab-hegyi pálos kolostor romjai

király a Szent Jakab-egyház pálos szerzetesi birtokrészét 3 év tartamára minden adózástól és egyéb királyi szolgáltatástól mentesítette, őket minden birtokaikkal együtt védelme alá vette.

A jakab-hegyi pálosok a mohácsi csata után török uralom alatt is kolostorukban maradtak egészen 1543-ig, Pécs elfoglalásáig. Forrásaink szerint a török hódoltság idején a jakab-hegyi kolostorban nem volt élet, a szerzetesek elmenekültek, s a kolostori iskolai oktatás megszűnt.

A hódoltság Pécsen és környékén 1543. július 29-én kezdődött, mert – az egykorú török krónikás, Dselaladze Musztafa szerint – „lakosainak nem volt ereje a harcra és az ellenállásra”. Pécs elfoglalásával Baranya vármegye is csaknem teljesen török kézre került. A lakosság egy része elhagyva a keresztény hitet, mohamedánná lett, s a török uralmat szolgálta – gyakran kiváló katonaként. A többiek pedig túrték a martalócok, a mindkét részről be-betörő harácsolók pusztításait. Ha a budai pasák magyar nyelvű levelezését olvassuk, tele vannak e levelek a végbeliek „rakoncátlankodásaival”, rabló-fosztogató cselekményeivel, mert egyik oldalról sem tartották magukat a „frigy”-hez, vagyis a megkötött szövetséghez, hanem „innen méltatlan vagy rablás vagy palánkra való menés” útján ellenkeztek. Csaknem száz év múltával, 1641-ben Horvát János ezeket írta Pécsről: „A szegény keresztények pedig a gyakori adóztatások, büntetések és a török sarcolás következtében teljesen elszegényedtek, néhányan már a nyomorúság miatt más részekre költöztek, és napról napra erre készülnek.”

A hódoltság megszűnése után a kolostort rendbe hozták. Adatunk van arra, hogy Szily Ferenc abaligeti plébános 1758-ban a remeteházba vonult, amelyet a pálosok ekkor már nem használtak. Nem sokkal utána azonban megszűnt az élet a kolostorban. A templomból több kegytárgy és épületanyag a szomszédos helységekre került. Így elvitték és az abaligeti templomban helyezték el a spanyol származású Szent Izidor festményét, Kővágószőlőssön van a vörös homokkőből készült, finom kidolgozású keresztelődmedence és a fehér mészkőből faragott, csúcsíves tabernákulum. A hegy alatti másik faluban, Cserkúton a nemrég helyreállított templomban a bejáratnál látható vörös homokkőtégla gótikus Krisztus-monogrammal. Bakonyán, Bicsérdén, Patacon és a rácvárosi templomban is található „leszállított” relikviák. Ezeknek művészettörténeti értékelése már megkezdődött. Közben tovább folytatják Magyarország első magyar pálos kolostorának feltárómunkálatait. A Janus Pannonius Múzeum régésze, Kárpáti Gábor vezetésével további építészeti részleteket tárnak fel a jakab-hegyi kolostor XIII. századi templomépületén. A feltárási és konzerválási munkák elkészültével középkori kultúránk egyik ékessége lesz látható, csodálatosan megkapó természeti környezetben.

Dr. Tóth István

Kalotaszegi szegélyminta